

Αρχαϊκή εποχή (περ. 750 π.Χ. – 500 π.Χ)

Διαμορφώνεται η «πόλη-κράτος»,
πολιτική οργάνωση που προσιδιάζει
στους Αρχαίους Έλληνες.

Για πρώτη φορά στην ιστορία της
ανθρωπότητας μια κοινότητα πολιτών
παίρνει την τύχη της στα χέρια της.

Από τη **Βασιλεία** και την ομηρική κοινότητα
στην **Αριστοκρατία** και την πόλη κράτος

Αριστοτέλης, *Πολιτικά*, Γ' 1285b, 5-14 :

"...παρέδιδαν τη βασιλεία **κληρονομικά** στους διαδόχους τους. Είχαν την **αρχηστρατηγία** σε καιρό πολέμου και **τελούσαν τις θυσίες** που δεν ήταν στη δικαιοδοσία των ιερέων, και επιπλέον γίνονταν και **κριτές στις δίκες**, άλλοι χωρίς να ορκιστούν και άλλοι αφού έκαναν όρκο ότι θα κρίνουν δίκαια· ο όρκος ήταν να υψώνουν το σκήπτρο προς τον ουρανό. Οι βασιλείς λοιπόν κατά τους αρχαίους χρόνους είχαν συνεχή εξουσία και στα θέματα της πόλης και σε **άλλα τοπικά θέματα**, καθώς και **στις εξωτερικές υποθέσεις**"

Από τη Βασιλεία στην Αριστοκρατία

- ◆ Οι εξουσίες του βασιλιά μοιράζονται σε **εκλεγμένους αξιωματούχους από την τάξη των αριστοκρατών**.
π.χ. στην Αθήνα: 9 άρχοντες με ετήσια θητεία, *πολέμαρχος, βασιλεύς*, επώνυμος άρχων, έξι θεσμοθέται.
στη Σπάρτη: 5 έφοροι.
- ◆ Ενισχύεται ο ρόλος **του συμβουλίου των γερόντων**, της **Βουλής**, της οποίας τα μέλη είναι ισόβια.
π.χ. Βουλή του Αρείου Πάγου στην Αθήνα, Γερουσία με 28 μέλη + 2 βασιλείς στη Σπάρτη.
- ◆ Οι **συνελεύσεις του Δήμου** διατηρούνται και εγκρίνουν τις προτάσεις που υποβάλλει η βουλή.

Ποιοι έχουν πολιτικά δικαιώματα στο αριστοκρατικό πολίτευμα;

Πολιτικά δικαιώματα έχουν μόνο οι *άριστοι*,
οι *ευπατρίδαι* (= από καλούς πατέρες),
δηλ. όσοι έχουν ευγενική καταγωγή.

- ◆ Η ευγενική καταγωγή που έφτανε μέχρι κάποιο θεό-πρόγονο τούς έδινε *φυσικό κύρος* και τούς έκανε σεβαστούς.
- ◆ Ο *πλούτος* τους προερχόταν από την *κατοχή γης*.
- ◆ Η *ισχύς* τους απέρρεε σε μεγάλο βαθμό από το ότι ήταν *πολεμιστές*, της πόλης. Ήταν *ιππείς* και έβγαιναν στη μάχη με άλογο και βαριά πανοπλία.

Η ζωή των αρίστων.

"Ευτυχισμένος εκείνος που τιμάς με καλοπροαίρετη καρδιά!
Όλα τα έχει άφθονα. Το εύφορο χωράφι του είναι φορτωμένο
γεννήματα, τα βοσκοτόπια του έχουν **πολλά ζώα**· το σπίτι του είναι
γεμάτο αγαθά. Τέτοιοι άνθρωποι **κυβερνούν με δίκαιους νόμους** την
πόλη με τις όμορφες γυναίκες, και ακολουθούν ο πλούτος και η
ευδαιμονία. Οι **γιοί τους** απολαμβάνουν έντονα τις χαρές της νιότης,
και οι **κόρες τους** σχηματίζοντας ανθοστόλιστες παρέες, παίζουν και
σκιρτούν εύθυμα πάνω στα τρυφερά αγριολούλουδα. Έτσι ζουν αυτοί
που τιμάς, ω σεβαστή θεά..."

Ομηρικοί Ύμνοι, XXX, 7-16

Ζουν με πολυτέλεια και τρυφή.

Αρχίλοχος

Μυρτιάς κλωνί
στο χέρι εκράτει κι έπαιζε,
κι ένα ρόδο πανέμορφο·
Χυμένα τα μαλλιά της
ώμους και πλάτες σκέπαζαν.
Μοσκοβολούσαν
τα μαλλιά απ' τα μύρα
και τα στήθη –
ποιος δε θα τρελαίνονταν,
και γέρος να 'ταν!

απ. 30 + 31 + 48.5-6 West, Μετ. Ι. Θ. Κακριδή

Η κόρη της
Ακρόπολης.
Μουσείο
Ακρόπολης.

Από το βιβλίο της Ι. Τριάντη,
Το μουσείο της Ακρόπολης,
σ. 95.

Χρυσό ταινιωτό διάδημα με έκτυπη διακόσμηση που παριστάνει σφίγγες, ζώα και πτηνά. Από το κάτω μέρος κρέμονται μικρές αλυσίδες που απολήγουν σε καρπούς. Από την Ερέτρια. (Τελευταίο τέταρτο του 6ου αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. Χρ. 732

Χρυσά λεμβοειδή ενώτια από τα Σπάτα Αττικής, με διακόσμηση από στριφτά σύρματα και κοκκίδωση καθώς και ομοίωμα Ιππαλεκτρυόνος (μυθικού όντος με σώμα πουλιού και κεφάλι αλόγου). (Τέλη 6ου αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. Στ. 237

Χρυσά ταινιωτά ενώτια με συρματερή και κοκκιδωτή διακόσμηση πλοχμών και σπειρών. Από τη Μακεδονία. (Δεύτερο μισό του 6ου αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. Στ. 175

Χρυσά ταινιωτά ενώτια με συρματερή και κοκκιδωτή διακόσμηση από τη Χαλκιδική. (Τέλη του 6ου αι. π.Χ.) Αρ. ευρ. Στ. 169

Χρυσά κοσμήματα
του 6^{ου} αι. π.Χ.
Εκτίθενται στο
Ε.Α.Μ.
Από το βιβλίο, Ν.
Σκαλτσάς, Το
Εθνικό
Αρχαιολογικό
Μουσείο.

Ασπάζονται το ιδεώδες
του “καλού καγαθού”.

Υποτιμούν και απόρριπτουν την εργασία.

Ανώτατη αξία η “σχολή”.

Προϋπόθεση για να μπορούν να
γυμνάζουν το σώμα και το πνεύμα ώστε

- να αντιμετωπίσουν τον εχθρό στο πεδίο της μάχης και
- να ασκούν τα καθήκοντά τους ως πολίτες ή άρχοντες.

Από την τάξη των Αριστοκρατών προέρχεται και η κριτική
και η αμφισβήτηση των αξιών της τάξης τους.

Αρχίλοχος

Δεν θέλω εγώ το στρατηγό ψηλό, κορδάτο,
με μπούκλες μυρωμένες, καλοξυρισμένο·
κοντός ας είναι, με στραβά κανιά, μονάχα
στέρια στο χώμα να πατά, καρδιά γεμάτος.

απ. 114 West Μετ. Ι.Θ. Κακριδής

Την αψεγάδιαστη ασπίδα μου, που άθελα πλάι σ' ένα θάμνο
πέταξα, κάποιος οχτρός Σάιος τη χαίρεται· ναι.
Έσωσα εγώ τη ζωή μου; Για ασπίδα λοιπόν δε με μέλει.
Άσ' τη κι ας πάει στο καλό· θά 'βρω καλύτερη εγώ.

απ. 5 West Μετ. Θρ. Σταύρου

Αγρότες – Αγροτική παραγωγή.

Το μεγαλύτερο τμήμα πληθυσμού είναι
ελεύθεροι ή εξαρτημένοι αγρότες.

Ησίοδος, *Έργα και Ημέραι*.

Η αξία της εργασίας.

Αλλά εσύ, Πέρση, θεϊκή γενιά, δούλευε,
πάντα στη μνήμη σου έχοντας τη δική μου προτροπή,
[300] για να σε απεχθάνεται **ο Λιμός** [...]

Γιατί ο Λιμός του άεργου άντρα σύντροφος πέρα ως πέρα είναι.

Οργίζονται οι θεοί και οι άνθρωποι μ' αυτόν που άεργος ζει [...]

Μα εσένα να σ' αρέσει τις εργασίες σου κατάλληλα να οργανώνεις,
για να 'ναι οι αποθήκες σου γεμάτες με βιος της εποχής.

[...]Διόλου ντροπή η δουλειά, ντροπή η αεργία.

Και αν εργάζεσαι, γοργά θα σε ζηλέψει ο άεργος
καθώς πλουταίνεις. Τον πλούτο η αρετή και η δόξα συνοδεύει.

μετ. Στρ. Γκιργκένης

Τα δανεικά Οι γυναίκες Μοναχογιός

Μέτρα καλά τα δανεικά απ' το γείτονα, καλά να τα επιστρέφεις,
[350] με το ίδιο μέτρο, και με καλύτερο αν μπορείς,
ώστε να βρεις, αν χρειαστείς, και στο μέλλον επαρκή βοήθεια.

[374]Και μη σου εξαπατά το νου γυναίκα με στολισμένα πισινά
σαν φλυαρεί χαριτωμένα την ώρα που την έπιασες να εξερευνά την αποθήκη σου.
Όποιος γυναίκα εμπιστεύεται, απατεώνα εμπιστεύεται.

Είθε να έχεις ένα παιδί μοναχογιό τον πατρικό να σώζει
οίκο. Μ' αυτόν τον τρόπο στο σπίτι μέσα αυξάνει ο πλούτος.
Και είθε να πεθάνεις γέρος ακόμη ένα παιδί πίσω αφήνοντας.

Εύκολα ωστόσο ο Δίας και σε πιο πολλούς μπορεί να δώσει άφατο πλούτο.
Γιατί οι πιο πολλοί και πιο πολύ για τη δουλειά φροντίζουν μα και το κέρδος που
[380] σωρεύεται απ' αυτούς είναι περισσότερο.

Μετ. Σταύρος Γκιργκένης. *Ησίοδος. "Εργα και Ημέραι"*, Ζήτρος

Προβλήματα των αγροτών

- ◆ Σκληρή ζωή.
- ◆ Τους απειλεί συνεχώς η φτώχεια και η πείνα.
- ◆ Δανεικά και χρέη.
- ◆ Σχετικός υπερπληθυσμός – «Στενοχωρία».
- ◆ Αδικίες σε «σκολιές δίκες».

Η αγανάκτηση του Ησίοδου για τις άδικες δίκες.

Βασιλιάδες, κι εσείς επίσης την τιμωρία τούτη στοχαστείτε!
Γιατί κοντά σας, ανάμεσα στους ανθρώπους, βρίσκονται θεοί
[250] αθάνατοι και παρατηρούν εκείνους που μ' άδικες κρίσεις
καταπονούν τον έναν ο άλλος, περιφρονώντας την τιμωρία των θεών.

[...] η Δίκη [...] πάει και κάθεται πλάι στο Δία τον πατέρα της, το γιο του
Κρόνου,
[260] και απαγγέλλει τον άδικο των ανθρώπων νου, για να πληρώσει
ο λαός τις αμαρτίες των βασιλιάδων του που στέκονται ολέθρια
κι εκτρέπουνε το δίκαιο σ' άλλο δρόμο μ' άδικες αποφάσεις.
Αυτά βασιλιάδες ν' αποφεύγετε, τις κρίσεις σας διορθώστε,
δωροφάγοι, και τις στραβές τις δίκες σας ξεχάστε τις ολότελα.

ΣΥΝΕΠΤΕΙΕΣ

- ◆ Ευνοούνται οι μεγάλοι γαιοκτήμονες.
- ◆ Οι κλήροι των μικροκαλλιεργητών περνάνε στα χέρια τους.
- ◆ Πολλοί αγρότες γίνονται εξαρτημένοι: επίμορτοι, π.χ. στην Αθήνα «εκτήμοροι».
- ◆ Προκαλείται κοινωνική αναταραχή.
- ◆ Αίτημα των αγροτών: «αναδασμός της γης» και κοινωνική δικαιοσύνη.

Εμπόριο

Η παραγωγή **σιτηρών** δεν επαρκεί για να καλύψει τις ανάγκες.

Υπάρχει όλο και μεγαλύτερη ζήτηση για **μέταλλα**: σίδηρος, χαλκός, κασσίτερος.

Ζωτική ανάγκη της κοινωνίας και της οικονομίας το **ανεφοδιαστικό εμπόριο**.

Ποιοι ασχολούνται με το εμπόριο;

Αριστοκράτες,

βλέπουν στο εμπόριο μια ευκαιρία πλουτισμού,
διαθέτουν τα κεφάλαια για ναυπήγηση πλοίου και
πληρωμή του φορτίου.

Άνθρωποι που βρέθηκαν στο περιθώριο,
φτωχοί, τυχοδιώκτες, τεχνίτες,

επανδρώνουν τα εμπορικά πλοία, ρισκάρουν τη ζωή τους.

Ηρόδοτος, *Ιστορίαι*: περιγραφή ενός εμπορικού ταξιδιού της αρχαϊκής εποχής.

“...κι αργότερα ένα καράβι από τη Σάμο, που караβοκύρης του ήταν ο Κωλαίος, καθώς αρμένιζε για την Αίγυπτο, παρασύρθηκε από τον άνεμο [...] [4.152.2] [...] κι αρμένιζαν λαχταρώντας να φτάσουν στην Αίγυπτο, όμως άνεμος ανατολικός τους πήγαινε πίσω. Ο άνεμος δεν έλεγε να πέσει, κι αυτοί διάβηκαν τις Ηράκλειες στήλες κι έφτασαν στην Ταρτησσό — κάποιο θεό θα είχαν στο τιμόνι τους. [4.152.3] Αυτό το εμπορικό κέντρο εκείνη την εποχή ήταν παρθένο, κι έτσι, όταν αυτοί πήραν το δρόμο του γυρισμού, κουβάλησαν πραγματικά τα πιο μεγάλα κέρδη από φορτίο караβιού, απ’ όσο ξέρουμε εμείς, αν βέβαια δε βάλουμε στο λογαριασμό τον Σώστρατο, το γιο του Λαοδάμαντα, τον Αιγινήτη· γιατί μ’ αυτόν κανένας δεν μπορεί να συγκριθεί.

[4.152.4] Λοιπόν οι Σάμιοι ξεχώρισαν από τα κέρδη το ένα δέκατο, έξι τάλαντα, και κατασκεύασαν έναν χάλκινο κρατήρα αργολικού τύπου, με ανάγλυφες κεφαλές γρυπών γύρω γύρω, και τον αφιέρωσαν στο Ηραίο, βάζοντας για στήριγμά του τρία κολοσσιαία χάλκινα αγάλματα, που είχαν ύψος επτά πήχες, και βάση τα γόνατά τους.”

μετ. Η. Σπυρόπουλος, *Ηροδότου, Ιστορίαι*, Γκοβόστης 1992.

Συνέπειες της ανάπτυξης του εμπορίου

Σημαντικές διαφοροποιήσεις ως προς τον πλούτο στο εσωτερικό της τάξης των αριστοκρατών.

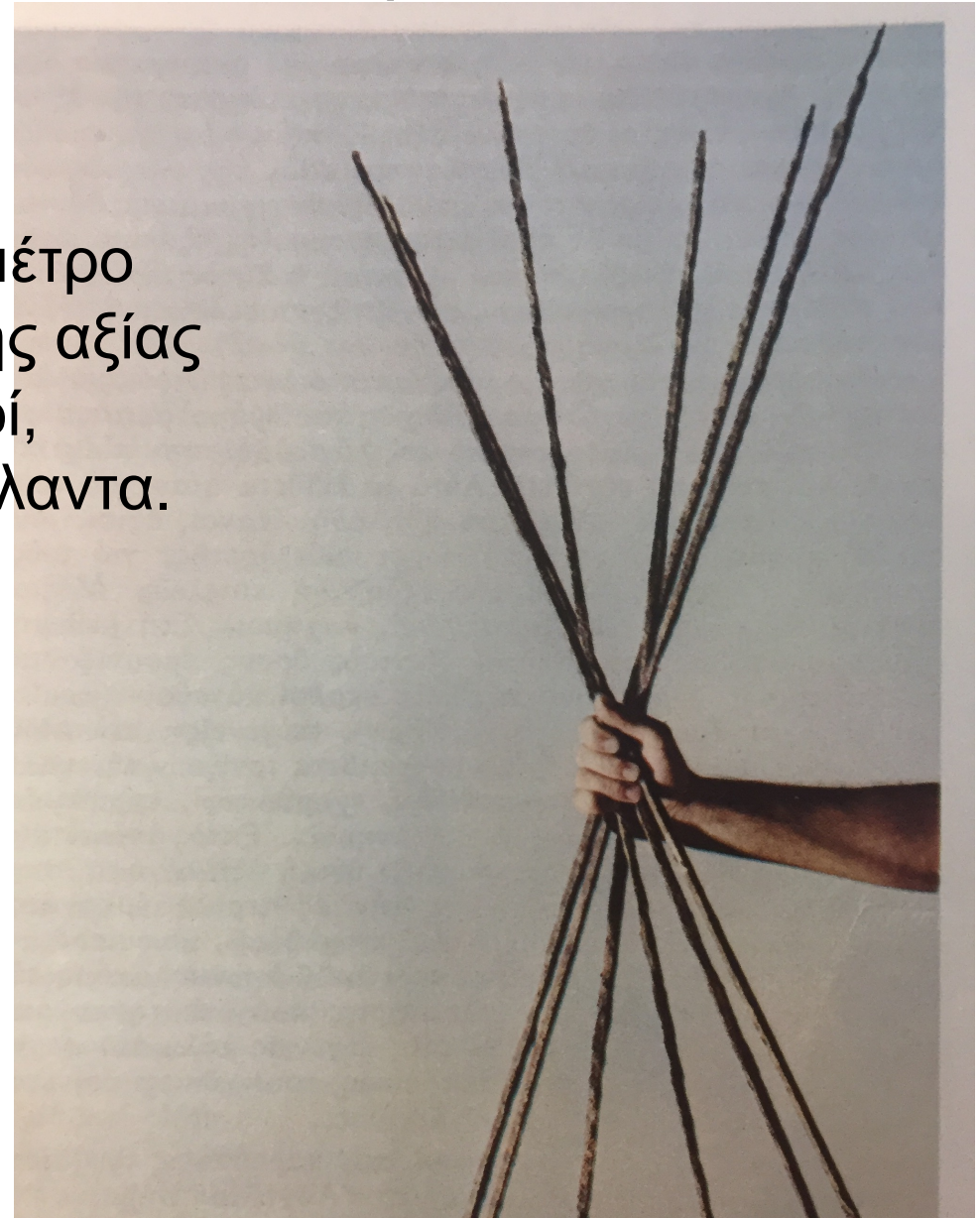
Μια ομάδα ανθρώπων πλούτισε χωρίς να στηρίζεται στην έγγειο ιδιοκτησία. Γίνονται σιγά σιγά «επαγγελματίες» έμποροι και ναυτικοί.

Πλουτίζουν οι ναυτικές και γεωγραφικές γνώσεις των Ελλήνων.

Επινόηση του νομίσματος (τέλος του 7^{ου} αι)

Τα μέταλλα, γίνονται αρχικά μέτρο αποτίμησης της ανταλλακτικής αξίας των προϊόντων, π.χ. οι οβελοί, σούβλες από σίδηρο, ή τα τάλαντα.

Φωτογραφία από την Ιστορία του Ελληνικού Έθνους.

Τα πρώτα νομίσματα

Νόμισμα από
ήλεκτρο – Σάμος
600 π.Χ.

Νόμισμα της Αίγινας
με έμβλημα μια
χελώνα, 6^{ος} αι.

Νόμισμα από
ήλεκτρο με
παράσταση
ελαφιού, γύρω
στο 600 π.Χ.

• Φωτογραφία από την Ιστορία του Ελληνικού Έθνους

- Όταν μια υποδιαίρεση των μετάλλων σφραγίζεται για να πιστοποιηθεί το βάρος της περνάμε στο νόμισμα.
- Τα πρώτα νομίσματα είναι δημιούργημα των Λυδών.
- Κάθε πόλη κυκλοφορεί το δικό της νόμισμα με χαρακτηριστικά σύμβολα.
- Το νόμισμα γίνεται στοιχείο της αυτονομίας και της ανεξαρτησίας των πόλεων.

Μεγάλος Αποικισμός 750 - 550 π.Χ.

Κίνητρα:

- Ανάγκη για εισαγόμενα αγαθά: σιτηρά και μέταλλα.
- Ανάγκη εξασφάλισης γόνιμης γης για όσους έγιναν ακτήμονες λόγω του σχετικού «υπερπληθυσμού».
- Εκτόνωση της κοινωνικής δυσανεξίας
- Τυχαία περιστατικά: π.χ. λιμός στη Θήρα.

Μεγάλος Αποικισμός 750 - 550 π.Χ.

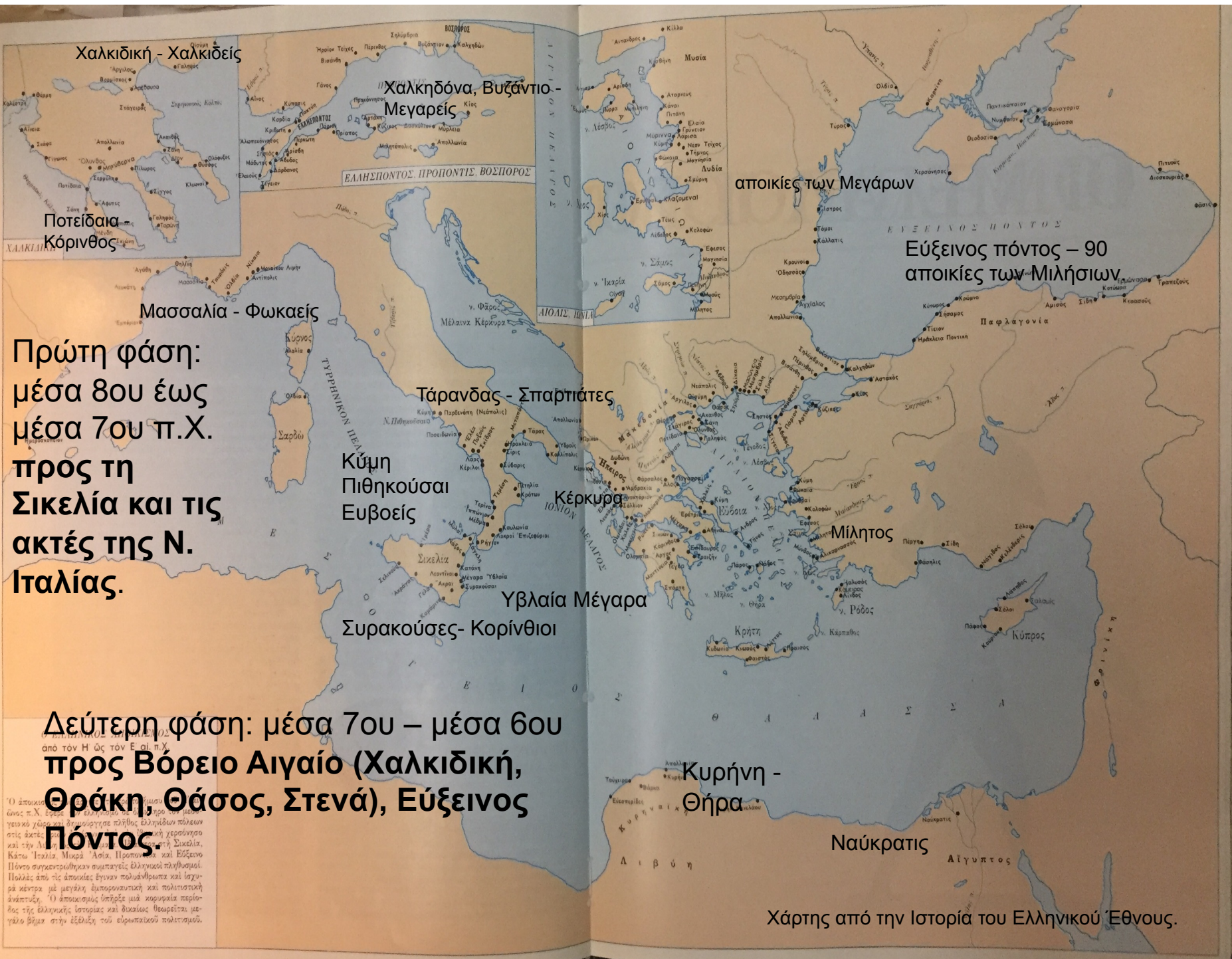
Προϋποθέσεις:

- Αύξηση των γεωγραφικών και εμπορικών γνώσεων των Ελλήνων
- Μαντείο των Δελφών: έχει τον κεντρικό «συντονισμό» της αποικιακής κίνησης.
- Ναυπηγούνται μεγάλα εμπορικά και πολεμικά πλοία που μπορούν να κάνουν με σχετική ασφάλεια τέτοια μακρινά και επικίνδυνα ταξίδια.

Απεικόνιση σε κύλινδρο εμπορικού και πολεμικού πλοίου των μέσων του 6^{ου} αι.

Εικόνα από την Ιστορία του Ελληνικού Έθνους.

Χαλκιδική - Χαλκιδείς

Χαλκηδόνα, Βυζάντιο -
Μεγαρείς

Ποτειδαια -
Κόρινθος

Μασσαλία - Φωκαείς

Πρώτη φάση:
μέσα 8ου έως
μέσα 7ου π.Χ.
προς τη
Σικελία και τις
ακτές της Ν.
Ιταλίας.

Τάρανδας - Σπαρτιάτες

Κύμη
Πιθηκούσαι
Ευβοείς

Κέρκυρα

Υβλαία Μέγαρα

Συρακούσες- Κορίνθιοι

αποικίες των Μεγάρων

Εύξεινος πόντος – 90
αποικίες των Μιλήσιων

Μίλητος

Δεύτερη φάση: μέσα 7ου – μέσα 6ου
προς Βόρειο Αιγαίο (Χαλκιδική,
Θράκη, Θάσος, Στενά), Εύξεινος
Πόντος

Κυρήνη -
Θήρα

Ναύκρατις

Χάρτης από την Ιστορία του Ελληνικού Έθνους.

Χαρακτηριστικά του Μεγάλου Αποικισμού.

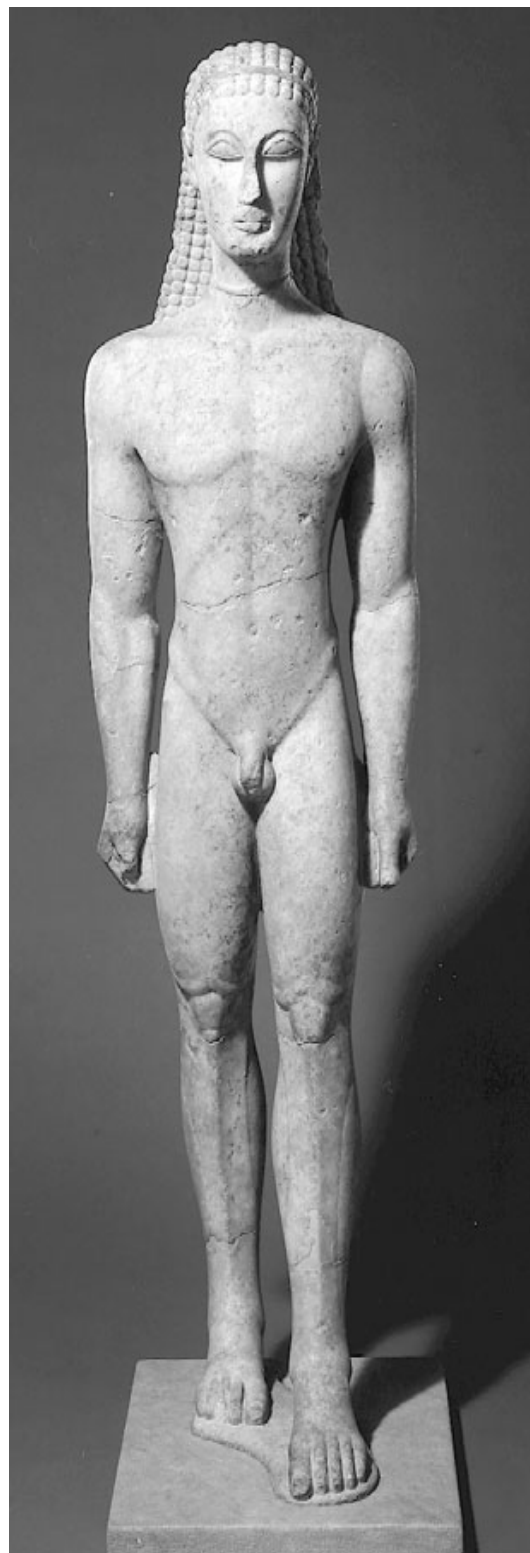
- Οργανώνεται από τη μητρόπολη.
- Ιδρύονται αυτόνομες πόλεις.
- Ορίζεται εκ των προτέρων ένας «οικιστής», καθώς οι οι όροι για όσους συμμετέχουν στην αποστολή.
- Έχουμε πληροφορίες για διανομή ίσων κλήρων γης στους πρώτους αποίκους.
- Οι σχέσεις με τους ντόπιους ποικίλουν.

Συνέπειες του Μεγάλου Αποικισμού

- Οι Έλληνες επηρεάζονται από τους λαούς με τους οποίους έρχονται σε επαφή και τους επηρεάζουν.

π.χ. διάδοση του Χαλκιδικού αλφαβήτου και της Ελληνικής τέχνης στους Ετρούσκους.

οι συσσωρευμένες γνώσεις των Αιγυπτίων στην Αστρονομία και τα Μαθηματικά περνάνε στους Έλληνες. Επιρροές από την Αιγυπτιακή τέχνη.

‘Αγαλμα Αιγύπτιου
ευγενούς (αρχές 7^{ου} αι.)
και Κούρος από την
Αττική (περ. 600 π.Χ.)

Φωτογραφίες από το βιβλίο Pomeroy
B. Sarah, Burnstein M. Stanley, Donlan
Walter, Tolbert-Romberts Jennifer,
*Συνοπτική Ιστορία της Αρχαίας
Ελλάδας: Πολιτική, Κοινωνία και
Πολιτισμός*, Ινστιτούτο του Βιβλίου – Α.
Καρδαμίτσα 2011

Συνέπειες του Μεγάλου Αποικισμού

- Ενισχύεται το εμπόριο και η οικονομία.
- Εκτονώνεται η κοινωνική δυσαρέσκεια
- Οι Έλληνες, μέσα από την επαφή με τους άλλους λαούς, αποκτούν συνείδηση των στοιχείων που τους ενώνουν: γλώσσα, πολιτισμός, θρησκεία, οργάνωση σε πόλεις-κράτη και ο αντίστοιχος τρόπος ζωής.
- Οι αποικίες έγιναν “εργαστήρια όπου απέκτησε πείρα” ο υπόλοιπος ελληνικός κόσμος (Mosse, *Η Αρχαϊκή Ελλάδα*, ΜΙΕΤ, σ. 115)

Η οπλιτική “επανάσταση”

(μέσα του 7^{ου} αι.)

Claude Mossé, *Η Αρχαϊκή Ελλάδα*, ΜΙΕΤ 1987, σ. 158

“Η φάλαγγα άνοιξε το δρόμο
για το καθεστώς ισονομίας στην πόλη του 6ου αιώνα.”

στο ίδιο σ. 162

Η παλαιότερη
αναπαράσταση
φάλαγγας οπλιτών.
Οινοχόη Chigi, μέσα
7ου αι. π.Χ.